

شورای سیاستگذاری حوزه های علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

معاونت پژوهش

عنوان پژوهش

بررسی مقادیر زمانی و آثار آن در فقه امامیه

استاد راهنما

حجة الاسلام و المسلمین دکتر سعید حسنی

محقق:

زهرا داودآبادی

زمستان ۱۴۰۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحمیدیه

سپاس خدای عز و جل را که انسان را آفرید و او را علم آموخت و راه روشن را به او نشان داد تا در تمام مسیر زندگی در طریق حق قدم برداشته و از خطا کردن در امور زندگی از جمله فهم احکام دینی و عمل به آن مصون و محفوظ بماند و طعم شیرین عبادت و بندگی را با تمام وجود احساس کرده و به سعادت ابدی نائل آید.

تقدیم به

این پژوهش، به ساحت مقدس حضرت فاطمه زهرا «سلام الله علیها» تقدیم می‌گردد.

تقدیر و تشکر

تشکر کردن از ویژگی‌های مورد توصیه خدای رحمان به بندگان خویش است آنجا که فرمود: «لئن شکرتم لأزیدنکم؛ اگر شکرگزاری کنید بر شما افزون خواهم کرد.» (ابراهیم: ۷) به همین جهت ابتدا خدا را بابت لطف خود که راه تحقیق و نگارش متون دینی را بر بنده خویش گشود سپاس می‌گوییم و از رهنمودهای ارزشمند استاد ارجمند حجة الاسلام و المسلمین دکتر سعید حسینی تشکر نموده و نیز از همه کسانی که در این مسیر نگارنده را یاری نمودند قدر دانی مینمایم و برای ایشان از خداوند منان بهترین درجات و کمالات را مسألت دارد.

آثار آن هم به این نتیجه رسیده شد که معناشناسی مفاهیم در احکام تاثیرگذار است. دایره زمان از سه جهت مورد توجه فقها قرار گرفته که عبارتند از:

الف: اثر زمان نزول یا صدور به عنوان قرینه عقلیه متن شرعی،

ب: اثر زمان و مکان استنباط فقیه در جهت شناخته موضوع حکم،

ج: اثر زمان در تأملات و دقت های فقیه در متون.

در بخش دیگری از این فصل نقش عنصر زمان در تکالیف عبادی همچون نماز که شناخت وقت در نماز برای کسب فضیلت اول وقت خواندن و صحیح بودن نماز در وقت و نیز روزه و نماز جمعه و حج که همگی طبق آیات و روایات زمان مشخص دارند، بدان اشاره گردید و معاملات که بحث خیار حیوان که سه روز و نیز خیار تأخیر نیز سه روز است، که گاه تلفیقی زمان در آن در نظر گرفته می شود، بیان گردید.

فصل چهارم: بحث تلفیق زمان به این نتیجه رسید که بعضی از علما آن را پذیرفته و برخی نپذیرفتند که هر کدام در مورد احکام در عملکرد مقلدین آنها تاثیرگذار خواهد بود.

فهرست منابع

قرآن

۱. ایازی، محمدعلی، ملاکات احکام و شیوه های استکشاف، چاپ دوم، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۹ ه.ش
۲. بروجردی، حسین، تقریر بحث آیه الله العظمی البروجردی فی القبلة الستر الساتر مکان المصلی، علی پناه، اشتهاردی (محرر)، ج ۲، قم: جامعه مدرسی قم مؤسسه نشر اسلامی، ۱۴۱۶ ه.ق؛
۳. بستانی، فوادافرام، فرهنگ ابجدی، تهران: اسلامی، ۱۳۷۵ ه.ش؛
۴. خمینی، سید روح الله، تقریرات فلسفه امام خمینی، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، بی تا؛
۵. ———، دانشنامه امام خمینی، ج ۶، تهران: مؤسسه نشر آثار امام خمینی، ۱۴۰۰؛
۶. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه، ج ۱۴، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ ه.ش؛
۷. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ترجمه مفردات راغب، غلامرضا، خسروی حسینی (مترجم)، ج ۳، چاپ ۲، تهران: مرتضوی، ۱۳۷۴؛
۸. سجادی، جعفر، فرهنگ معارف اسلامی، ج ۱، چاپ سوم، تهران: کومش، ۱۳۷۳ ه.ش؛
۹. شاهرودی، محمود، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت، ج ۴، قم: دائرة المعارف فقه اسلامی، ۱۳۸۲ ه.ق؛
۱۰. شبیری زنجانی، موسی، کتاب نکاح (تقریرات)، ج ۱۴، قم: مؤسسه پژوهشی رای پرداز، بی تا؛
۱۱. ———، موسی، کتاب الصوم، ج ۵، قم: بی تا؛
۱۲. علیدوست، ابوالقاسم، فقه و عرف، چاپ چهارم، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۸؛
- قرشی بنابی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۴، چاپ ششم، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱؛
۱۳. مرکز اطلاعات و منابع اسلامی، فرهنگ نامه اصول فقه، ج ۱، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی معاونت پژوهشی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۹؛
۱۴. مروج، حسین، اصطلاحات فقهی، قم: بخشایش، ۱۳۷۹؛
۱۵. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۹، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ ه.ش؛

۱۶. مكارم شیرازی، ناصر، معراج شق القمر، عبادت در قطبین، چاپ هشتم، قم: نسل جوان، ۱۳۷۱ ه.ش؛
۱۷. روح الله، موسوی خمینی، ترجمه تحریر الوسيله، علی، اسلامی (مترجم)، ج ۴، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۸۳ ه.ش؛

منابع عربی

۱۸. ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، علی اکبر، غفاری، ج ۱، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۳ ق؛
۱۹. ابن باقر، محمدحسن، صاحب جواهر، جواهر الکلام، ج ۷، چاپ ۷، بیروت - لبنان: دار احیاء التراث العربی، بی تا؛
۲۰. ابن سیده، علی بن اسماعیل، المحکم و المحيط الأعظم، عبدالحمید، هندای (محقق)، ج ۳، بیروت: دار الکتب العلمیه، ۱۴۲۱ ه.ق؛
۲۱. ابن فارس، احمد، معجم مقاییس اللغه، ج ۳، ایران - قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ ه.ق؛
۲۲. ابن درید، محمد بن حسن، جمهره اللغه، ج ۱، بیروت: دار العلم للملایین، ۱۹۸۸ م؛
۲۳. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۲، بیروت - لبنان: دارالفکر، بی تا
۲۴. احمدنگری، عبدالنبی بن عبدالرسول، جامع العلوم فی اصطلاحات الفنون، ج ۲، چاپ ۲، بیروت - لبنان: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، ۱۳۹۵ ه.ق؛
۲۵. آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر عربی - فارسی، چاپ هشتم، تهران: ۱۳۸۶ ه.ش؛
۲۶. ازهری، محمد بن احمد، تهذیب اللغه، ج ۲ و ۶، لبنان - بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۱ ه.ق؛
۲۷. بروجردی، حسین، تبیان الصلاه. ج ۲، قم: گنج عرفان، ۱۴۲۶؛
۲۸. علامه حلی، قواعد الاحکام، بی جا ۱، بی جا: ۱۴۱۳ ق؛
۲۹. حمیری، نشوان بن سعید، شمس العلوم و دواء کلام العرب من الکلوم، ج ۳، دمشق: دار الفکر، ۱۴۲۰ ه.ق؛
۳۰. حویزی، عبد علی بن جمعه، تفسیر نور الثقلین، هاشم، رسولی (مصحح)، ج ۲، چاپ چهارم، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ ه.ق؛
۳۱. خلخالی، سید محمد کاظم، فقه الامامیه، قم: مکتبه الداوری، ۱۴۰۷ ه.ق؛
۳۲. خمینی، الرسائل العشره، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر تراث الإمام الخمینی، ۱۴۲۰ ه.ق؛

٣٣. خوئی، ابوالقاسم، موسوعه الامام الخوئی، ج ٢٢، قم: مؤسسه احیا آثار الامام الخوئی، ١٤١٨ ه.ق.
٣٤. جرزى، مبارك بن محمد ابن اثیر، النهایة فی غریب الحدیث و الأثر، ج ٣، چاپ چهارم، قم: اسماعیلیان، ١٣٦٧ ه.ش؛
٣٥. جمعی از نویسندگان، موسوعه الفقه الاسلامی طبقاً لمذهب اهل بیت علیهم السلام، ج ٣٢، قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت ع، ١٤٢٣ ه.ق؛
٣٦. جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح، ج ٥، بیروت: دار العلم للملایین، ١٣٧٦ ه.ق؛
٣٧. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، بیروت: دار القلم، ١٤١٢ ه.ق؛
٣٨. سرور، ابراهیم حسین، المعجم الشامل للمصطلحات العلمیة و الدینیة، ج ١، بیروت _ لبنان: دار الهادی، ١٤٢٩ ه.ق؛
٣٩. شریعت اصفهانی، فتح الله بن محمد جواد، أحكام الصلاة، اصفهان: مکتبه الامام امیرالمومنین علی (علیه السلام) العامة، بی تا؛
٤٠. صاحب، اسماعیل بن عباد، المحيط فی اللغة، ج ٣، بیروت: عالم الكتب، ١٤١٤ ه.ق؛
٤١. طباطبائی، محمد حسین، نهایة الحکمة، ج ١، قم: مؤسسه نشر اسلامی، بی تا؛
٤٢. طوسی، محمد، الاستبصار، ج ٢، تهران: دار الكتب الاسلامیه، ١٣٩٠ ه.ق؛
٤٣. عاملی، یاسین عیسی، الاصطلاحات الفقهیة فی الرسائل العملیه، بیروت _ لبنان: دار البلاغه، بی تا؛
٤٤. عاملی، زین الدین (شهید ثانی)، الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة، ج ٣، قم: انتشارات دار الفکر، ١٣٩٢؛
٤٥. عسکری، حسن بن عبدالله، الفروق فی اللغة، بیروت: دار الافاق الجدیده، ١٤٠٠ ه.ق؛
٤٦. عیاشی، محمد بن مسعود، ج ١، تهران: المطبعة العلمیة، ١٣٨٠ ه.ق؛
٤٧. فخرالمحققین، محمد بن حسن، ایضاح الفوائد فی شرح إشکالات القواعد، ج ١، قم: اسماعیلیان، ١٣٨٧ ه.ق؛
٤٨. فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، ج ٥، چاپ دوم، قم: نشر هجرت، ١٤٠٩ ه.ق؛
٤٩. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ٨، قم: دارالحدیث، ١٤٢٩ ه.ق؛
٥٠. —، الکافی (ط - الإسلامیة)، علی اکبر غفاری و محمد آخوندی (محقق / مصحح)، ج ٨، تهران: دار الكتب الإسلامیة، ١٤٠٧ ه.ق؛

۵۱. محمودی، مناسک حج (محشی)، بی‌جا: ۱۴۲۹ق
۵۲. مرتضی زبیدی، محمد بن محمد، تاج العروس من جواهر القاموس، علی، شیرازی (مصحح)، ج ۶، بیروت، لبنان: دارالفکر، بی‌تا؛
۵۳. مرعی، حسین عبدالله، القاموس الفقہی، بیروت _ لبنان: ۱۴۱۳.ق؛
۵۴. _____، القاموس الفقہی، بیروت _ لبنان: دارالمجتبی، بی‌تا؛
۵۵. مشکینی اردبیلی، علی، مصطلحات الفقہ، قم: موسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، ۱۳۹۲ ه.ش؛
۵۶. _____، علی، مصطلحات الفقہ، قم: دار الحدیث، ۱۴۲۸ ه.ق؛
۵۷. مصطفی، ابراهیم، المعجم الوسیط، ج ۲ ترکیه - استانبول: دار الدعوة ۱۹۸۹ م؛
۵۸. ناصر، مکارم شیرازی، معراج شق القمر، عبادت در قطبین، چاپ هشتم، قم: نسل جوان، ۱۳۷۱ ه.ش؛
۵۹. موسی، حسین یوسف، الافصاح فی فقہ اللغه، ج ۲، چاپ ۴، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۱۰.ق،
۶۰. نجفی، جواهر الکلام، ج ۱۸، بی‌جا: ۱۴۰۴ق؛
۶۱. هاشمی شاهرودی، محمود، موسوعه الفقہ الاسلامی المقارن، ج ۵، قم: مؤسسه دائره المعارف فقہ اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام، ۱۴۳۲ ه.ق.